

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 24 februari 1933 kl. 9 f. m.

*Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring i 21 kapitlet
3 § lagen om delning av jord å landet.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 243, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Jonsson* i *Eskilstuna m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 21 kapitlet 3 § i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet, i vilket lagrumms tredje stycke stadgas, att val av ägodelningsnämndemän »verkställas genom valmän, som på föranstaltande av ägodelningsdomaren utses å kommunalstämma av de i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade, som där äga eller innehava jordbruksfastighet», att satsen »som där äga eller innehava jordbruksfastighet» strykes.

Beträffande de skäl, som motionärerna anført till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser i ämnet äro följande:

Ägodelningsrätt består enligt 21 kap. 2 § jorddelningslagen av ägodelningsdomare såsom ordförande samt tre ägodelningsnämndemän. Ägodelningsnämndemännen, som böra vara allmänt betrodda, i lantushållning kunniga och med ortens förhållanden väl förtrogna män, skola vara valbara till nämndemansbefattning vid häradsrätt i domsagan samt ej hava uppnått sextiofem års ålder.

21 kap. 3 § innehåller bland annat följande bestämmelser. Ägodelningsnämndemän utses för sex år, till ett antal av sex i domsaga, som består av allenast ett tingslag, och tre för varje tingslag i övriga domsagor. Avgår ägodelningsnämndeman under tjänstgöringstiden, skall val avse återstående del av samma tid. Val äger rum å tingsstället inför häradsrätten. Valet verkställas genom valmän, som på föranstaltande av ägodelningsdomaren utses å kommunalstämma av de i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade, som där äga eller innehava jordbruksfastighet. I köping, som utgör egen kommun, tillkommer rösträtt envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad. Vid utseende av valmän äger varje i valet deltagande en röst.

I 6 kap. 16 § lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad stadgas, bland annat, att stad, där rådhusrätt ej finnes, lyder under ägodelningsrätten i den domsaga, staden i judiciellt hänseende tillhör. Vad enligt 21 kap. 3 § i lagen om delning av jord å landet gäller för köping i fråga om utseendet av valmän för val av ägodelningsnämndemän skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan stad.

21 kap. 4 § lagen om delning av jord å landet innehåller bestämmelser bland annat därom, att vid val av ledamot i ägodelningsrätt varje val-

man äger en röst ävensom att omröstningen skall verkställas med slutna sedlar.

Slutligen stadgas i 21 kap. 6 § i sistnämnda lag, att av de till ägodelningsnämndemän valda skola tjänstgöra de tre, som av ägodelningsdomaren för varje gång kallas därtill, ävensom att, därest ägodelningsrättens sammanträde skall hållas vid syn på stället, de närmast boende nämndemännen böra företrädesvis kallas att tjänstgöra, samt i samma kapitel 9 §, att ledamot i ägodelningsrätt skall, om han ej förut avlagt domared, avlägga sådan ed innan han inträder i tjänstgöring.

Ägodelningsdomaren och ägodelningsnämndemännen hava vid omröstning i rätten var sin röst.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition till 1926 års riksdag med förslag till lag om delning av jord å landet m. m. väcktes inom första kammaren av herr Lindhagen en motion, nr 249, uti vilken hemställdes, att riksdagen ville besluta den ändring i jorddelningsförslaget, att ägodelningsrättens ledamöter måtte utses genom val av alla kommunalt röstberättigade.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande, nr 1, anförde första särskilda utskottet beträffande ifrågavarande yrkande följande. Utskottet ansåge, att ägodelningsrätternas huvudsakligaste uppgift vore att pröva jordbruket berörande förhållanden och kunde därför ej förorda bifall till motionen.

Reservation anfördes, däri yrkades, att den ifrågavarande bestämmelsen i jorddelningslagen måtte erhålla följande lydelse: »Valet verkställs genom valmän, som på föranstaltande av ägodelningsdomaren utses å kommunalstämma av de i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade.»

Ändringsförslaget avslogs av riksdagen.

Uti en vid 1930 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 253, hemställde herr Karlsson i Munkedal m. fl., att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående vissa ändrade bestämmelser för val av gode män vid lantmåteriförrättningar samt av ledamöter i ägodelningsrätt jämte övriga hithörande spörsmål ävensom om framläggande för riksdagen av de förslag i ärendet, vartill utredningen kunde giva anledning.

I motiveringen till berörda hemställan anfördes bland annat följande: Gode män vid lantmåteriförrättningar valdes på landet å kommunalstämma, därvid endast den hade rösträtt, som i kommunen innehade under ägande- eller nyttjanderätt i mantal satt jord. På grund av dessa bestämmelser ville det synas, som om skiftesgodemännen finge en viss ensidig inriktning, även om deras arbete vid förrättningarna utfördes under edlig förpliktelse. Vid avstyckning av lägenheter enligt ensittarlagen förekomme det ganska ofta, att i fråga om jordvärde och dylikt gode männen hade mot lägenhetsägarna en diametralt motsatt inställning. Vad som sagts om gode männen gällde i lika hög eller högre grad beträffande ledamöterna i ägodelningsrätt. Billighet och rättvisa krävde,

att utredning företoges, om det icke på detta område kunde beredas möjlighet för de svagaste att få sina intressen bättre tillvaratagna. Beträffande ägodelningsrättens sammansättning vore det högeligen önskvärt, att den bestämmelsen infördes, att minst en av de tre ledamöterna skulle vara representant för de små tomt- och lägenhetsinnehavarna.

Andra lagutskottet yttrade i sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 10:

»Motionärerna synas hava förutsatt, att rösträtt vid val av gode män och ägodelningsnämndemän allenast tillkommer innehavare av i mantal satt jord. Utskottet vill med anledning härav erinra, att rösträtt tillkommer ägare eller innehavare av jordbruksfastighet, oberoende av den ordning vari sådan bildats, alltså även ägare och innehavare av sådan jordbruksfastighet, som uppkommit genom avsöndring eller avstyckning. Utskottet vill vidare framhålla, att hinder ej föreligger att till gode män och ägodelningsnämndemän välja ägare eller innehavare av avsöndrad eller avstyckad jordbruksfastighet. Villkor för valbarhet är nämligen, såsom ovan nämnts, i fråga om gode man, att han skall vara i lanthushållning kunnig, boende inom kommunen och valbar till nämndeman, samt i fråga om ägodelningsnämndeman, att han skall vara allmänt betrodd, i lanthushållning kunnig och med ortens förhållanden väl förtrogen samt valbar till nämndemansbefattning vid häradsrätt i domsagan. För ändring av nu gällande regler hava motionärerna enligt utskottets mening ej anfört sådana skäl, att utskottet ansett sig böra förorda det av dem framställda yrkandet. Utskottet får fördenskull hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Mot utskottets beslut reserverade sig herr Sigfrid Hansson m. fl., vilka av anförda grunder ansågo skäl tala för, att val av gode män vid lantmäteriförrättningar och valmän för utseende av ledamöter i ägodelningsrätt verkställdes av kommunalfullmäktige eller å kommunalstämma av de i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade. Riksdagen borde enligt reservanternas mening i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till ändring av gällande lagbestämmelser i överensstämmelse härmed.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Rösträtt vid utseende av de valmän, som i sin tur skola välja ägodelningsnämndemän, tillkommer i allmänhet å landet allenast dem, som äga eller innehava jordbruksfastighet. Denna bestämmelse har tillkommit med hänsyn till den omständigheten, att ägodelningsrätten företrädesvis har att behandla de säregna mål, som sammanfattas under benämningen jorddelningsmål. I fråga om dessa mål är ägodelningsrätten på landet första instans. Åt denna domstol har genom den så kallade ensittarlagen därutöver anförtrofts uppgiften att vara andra instans i ensittarmål.

Bärande skäl hava enligt utskottets åsikt icke förebragts för den meningen, att ägodelningsrättens sammansättning bör ändras med anledning av det uppdrag, som givits denna domstol i ensittarlagen. Utskot-

Utskottet.

tet har verkställt utredning beträffande den omfattning, vari ägodelningsrätter till följd av tvist om löseskillingens belopp haft att taga befattning med de under åren 1926—1932 avslutade ensittarförrättningarna inom Södermanlands, Stockholms och Uppsala län. Av utredningen framgår, att inom nämnda län under ifrågavarande år avslutats tillhoppa 469 ensittarförrättningar. Av dessa hava 18 eller omkring 3.8 procent överklagats till ägodelningsrätt för vinnande av ändring rörande löseskillingens storlek. I dessa 18 ensittarmål har ägodelningsrätt fastställt den av förrättningsmännen bestämda löseskillingen i 4, höjt den i 4 samt sänkt den i 10 fall. Av de ifrågavarande 18 målen hava 13 fullföljts till Kungl. Maj:t. Uti dessa 13 mål hade ägodelningsrätt fastställt den av förrättningsmännen bestämda löseskillingen i 3, höjt den i 3 samt sänkt den i 7 fall. Kungl. Maj:t har däremot fastställt förrättningsmännens löseskillning i 8, höjt den i 4 samt sänkt den i 1 fall.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner sig utskottet sakna anledning att förorda det i motionen framställda yrkandet.

Utskottet får fördenskull hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 februari 1933.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman*, *Linder**, *Frändén**, *Sam Larsson**, *Öhman*, *Lindhagen**, *Norman** och *P. Sandström*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde, *Magnusson* i Kalmar, *Hage*, *Johansson* i Hallagården, *Wallerius*, *Olovson* i Västerås, *Österström** och *Hansson* i Trollhättan*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Linder*;

2) av herrar *Hage*, *Magnusson* i Kalmar, *Olovson* i Västerås, *Norman* och *Hansson* i Trollhättan, vilka anført följande:

»Det kan icke vara en tillfredsställande rättsordning, att ensittarefrågor — där jordägarens och ensittarens intressen stå mot varandra — i andra instans handläggas av nämndemän i ägodelningsrätt, valda så att endast det ena intresset, jordägareintresset, har rätt att bli representerat. Säkerligen skulle en större tilltro till rättens opartiskhet kunna vinnas, om även representanter för ensittarna eller dem mera närstående samhällskategorier kunde få deltaga i nämnda handläggning. Det bör enligt vår mening undersökas, om detta mål kan nås, antingen därigenom, att ägodelningsrätten vid behandling av ensittarefrågor förstärkes med representanter av här nämnt slag, eller ock att en annan och på annat sätt vald andra instans för nämnda frågors behandling skapas.

Under hänvisning till denna motivering hemställes alltså,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära en utredning i frågan.»

3) av herr *Lindhagen*, som, med instämmande i den av herr Hage m. fl. avgivna reservationen, tillika anfört följande:

»Statsmakten bör vara angelägen att söka rätta det missförhållande, som här obestriddligen äger rum. De upprepade kraven på dettas undanröjande ådagalägga också, att denna fråga oupphörligt kommer tillbaka.

Under ägodelningsrättens domvärjo har införts en tvist, som ej är avpassad efter ägodelningsrättens allmänna kompetens. Här föreligger en tvist mellan ägaren till jord och ägaren till ett hus om det skäligen värdet på den tomt, som husägaren är berättigad att förvärva. Det ligger i sakens natur, att jordägarna i orten icke rättvisligen böra få vara ensamma domare i denna sak. Inom lantmäteristyrelsen har även för några år sedan till mig framförts, att på grund av styrelsens egen erfarenhet en sådan ordning ledde på månet till ett oskäligt uppskattande av tomtpriset.

I andra speciallagstiftningar har tagits hänsyn till ett sådant motståndförhållande vid utformande av domstolens sammansättning.

Någon anledning förefinnes således icke att låta ägodelningsrättens bisittare utväljas på grundvalen av allmän rösträtt. Däremot är det påkallat, att domstolen vid behandling av ensittarmål sammansättes på ett särskilt sätt. Det synes mig enklast kunna ske så, att vid valförrättning för utseende av valnämnd tillika övriga i denna omröstning icke deltagande kommunalt röstberättigade äga tillsätta en annan valnämnd med uppgift att utse två eller åtminstone en bisittare, som skall deltaga med de övriga i avgörandet av mål rörande ensittarlagens tillämpning.

Utskottet har åberopat en statistik över antalet ensittarförrättningar inom Södermanlands, Stockholms och Uppsala län under sista sju åren samt en summarisk uppgift över deras överklagande och resultatet därav.

Ingen kommentar fogas till dessa siffror. Meningen är väl sålunda, att de skola tala för sig själva.

Måhända vill utskottet därmed göra gällande, att de 451 ej överklagade förrättningar utvisa, att parterna får antagas hava varit nöjda med jordvärderingen. I sådant fall har utskottet ställt sig utanför livets realiteter. En mängd människor, kanske de flesta, nå ej fram till någon rättsskipning på grund av sin hjälplöshet och fattigdom. Den del av svenska folket, som vågat och kunnat hänvända sig till första instans, resignerar till större delen, även om de förlora. Deras hjälplöshet och fattigdom och mången gång även misstro till rättsskipningen avhåller dem från att gå till högre instans. Om i detta fall man skulle försöka sig på någon gissningstolkning av det stora antalet icke överklagade förrättningar, så skulle det kunna vara, att då jordägarna, som i allmänhet äro mindre obemedlade och hjälplösa än ensittarna i de vanligen små husen, ansett sig ej böra överklaga förrättningar, så beror det på, att de övervägande fått betalt ungefär vad de önskat.

Vad utskottet vill komma till med sina stackars 18 överklagade förrättningar ligger också i det fördolda. De visa ju endast en tillämpning av det gamla livsödet icke minst inom rättsskipningen: »lyckan kommer, lyckan går, lycklig den, som lyckan får». Utskottet vet dock, att rättsskipningens gudinna har en bindel om ögonen. Utskottet förstår nog också, att i mål, som rör jorden på ett visst ställe, blir denna bindel ogenomträngligare ju högre upp klagoinstansen befinner sig från jorden. Slutligen inser utskottet förmodligen i det vardagliga samspråket utanför de officiella intressedebatterna inom utskottet, att om ägodelningsrätten i ensittarmål bestods av statsmakten med en mera opartisk sammansättning, så skulle den svagare parten, vars intressen ej blivit i domstolens sammansättning tillgodosedda, likaväl som ägt rum med motpartens, vinna större tillit till ägodelningsrätten samt från ensittarnas sida således rättvisligen föranledas även ett talrikare överklagande i mån av råd från dem, då de tappat vid förrättningen.

Även den senare överskuggas för övrigt företrädesvis av jordägarintresset genom gode männen och villkoren för deras utseende. I lagen om delning av jord på landet föreskrives nämligen i 2 kap. 6 § att sådan god man »skall vara i lanthushållning kunnig». Detta är likaledes en omaka bestämmelse i ensittarmål. Det har motionerats i riksdagen även om ändring i detta förhållande och det var därom erinran gjordes i lantmäteristyrelsen vid mitt förutnämnda samtal med vederbörande därstädes. Denna angelägenhet bör således också övervägas av regeringen i sammanhang med prövning av en i följd av förevarande motion föranledd riksdagsskrivelse.

Emellertid, icke ens i det *sociala* lagutskottet kan vinnas så mycken hänsyn för en verklig rättsordning, som i detta fall upprepade gånger påkallats och kommer att påkallas. Varje sådant litet utslag av tidens vä-

sende utgör en erinran om krisen i det parlamentariska systemet och vidgar tvekan om parlamentarismen kan skänka det så kallade folket något uppbyggande arbete ens i det lilla.

Jag hemställer alltså,

att riksdagen begär Kungl. Maj:ts övervägande om ändring i motionens syfte av bestämmelserna för ägodelningsrätternas sammansättning vid prövning av besvär över tillämpning av ensittarlagen.»